

Kraagsteen, een baardige apostel voorstellend. (zie afbeelding 1 in artikel)

JAN ERFTMEIJER

Middeleeuws beeldhouwwerk blootgelegd

Bij restauratiewerkzaamheden aan de Hervormde Kerk te Buurmalsen (Gelderland) zijn acht laatgotische kraagstenen blootgelegd. Lange tijd waren zij bedekt onder dikke kalklagen, die de voorstelling geheel aan het oog onttrokken. Enkele van deze beeldhouwwerken zijn van opmerkelijk hoge kwaliteit. Bovendien zijn belangrijke resten van de oorspronkelijke polychromie bewaard gebleven.

In tal van middeleeuwse kerken in ons land zijn nog de oorspronkelijke kraagstenen bewaard gebleven. Verreweg de meeste stammen uit de late gotiek. Men kan ze omschrijven als uit het muurwerk of uit de pijlers naar voren stekende stukken steen, waarop het onderende van een rib of boog rust. Meestal zijn deze 'consoles' – zoals ze ook wel genoemd worden – sierlijk gevormd en vaak zijn ze verlevendigd door kunstige bloem-motieven. De meest interessante exemplaren zijn voorzien van voorstellingen: engelen, profeten, fratskoppen, maskers, uitbeeldingen van zegswijzen en dergelijke.

Zulke met figuraal beeldhouwwerk versierde kraagstenen zijn in de Betuwe nog in allerlei kerken te vinden: in Tiel (Grote of St. Maartenskerk), Culemborg (Grote of St. Barbarakerk), Buren (Hervormde Kerk) en ook in de kerken van kleinere plaatsen zoals Rump, Tricht, Maurik, Eck en Wiel, Lienden, Kesteren en Buurmalsen.

In de laatgotische Hervormde Kerk te Buurmalsen bevinden zich acht van deze consoles in het koor. Ze ondersteunen het kruisribgewelf, dat eind 15e of begin 16e eeuw gedateerd is. Tot voor kort waren ze

bedekt door dikke kalklagen, waardoor de voorstelling niet te indentificeren waren. Thans zijn ze bij de nog niet voltooide restauratiewerkzaamheden onder leiding van architect Mazzola en begeleid door de

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, weer zorgvuldig schoongemaakt. Ook een aantal belangwekkende wandschilderingen is tevoorschijn gekomen.

De twee grootste kraagstenen dragen elk drie ribben. Zij stellen gehurkte mannelijke figuren voor. Aan de noordelijke koorwand is de apostel *Simon de Jfveraar* afgebeeld, herkenbaar aan een grote zaag die hij in de handen houdt. Aan de zuidwand is een tweede baardige manspersoon te zien (afb. 1), waarschijnlijk is dit een andere apostel. Deze console bevat nog belangrijke resten polychromie: haren, baard, wenkbrauwen en ogen zijn nog met verf bedekt.

De overige exemplaren zijn kleiner van formaat. Zij dragen elk slechts één gewelfrib. Hoewel drie ervan erg verweerd zijn, zijn de overige drie zeer waardevol vanwege de buitengewoon verfijnde afwerking (afb. 2 en 3).

De krullende halflange haren, de handen die lange smalle banderollen vasthouden, de wapenschildjes, de scherp gedetailleerde gezichten: alles is even zorgvuldig en kundig gebeeldhouwd. De haren zijn gedeeltelijk nog helder geel, de achtergrond bevat nog resten blauw en allerlei andere kleurfragmenten zijn nog aanwezig, ook op de ribben boven de consoles.

Buurmalsen behoorde in de Middeleeuwen niet tot het hertogdom *Gelre*, maar was bezit van de *heren van Buren*, na 1498 *graven van Buren*, die een anti-Gelderse

Kraagsteen, die slechts een gewelfde rib draagt. (zie afbeelding 3, foto's Jan Erftmeijer)

politiek voerden. Ook Culemborg viel onder hun heerschappij. Vandaar dat de kraagstenen in Buurmalsen in een riet-Gelders klimaat ontstaan. De krullende haarpartijen doen Utrechts aan, maar het is nog geenszins met zekerheid vast te stellen van waar de beeldhouwer van deze fraaie stukken afkomstig is geweest.

Drs. J. Erftmeijer is kunsthistoricus te Nijmegen. Hij houdt zich vooral bezig met middeleeuwse kunst en oude kunstnijverheid. Hij is actief lid van de Stichting Oude Gelderse Kerken en verricht momenteel onderzoek over middeleeuwse steenculptuur in Gelderland.